

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Speculum Quaestionum moralium, in universam Aristotelis philosophi summi Ethicen

Case, John

Francofurtum, 1597

VD16 C 1242

Cap. I. - An triplex sit actio? [...]

[urn:nbn:de:bsz:31-109038](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-109038)

LIBER TERTIVS.

CAP. I.

An triplex sit actio?

An ea, quæ ob metum maioris mali fiunt, aut propter bonum aliquod voluntaria sint, an inuoluntaria?

An quis impelli debeat ad malum?

An ignorantia excuset peccatum?

Agendi prin-
cipia & gene-
ra.

Quoniam vita politica affectus animi actionesque voluntatis respicit ac inuenitur, ratio videtur nunc postulare, ut quænam sint principia agendi, quæque genera, paucis hoc loco disputetur. Probè enim philosophantis est, non solum res ipsas sed rerum causas perscrutari, quippe ut ex radice non ex cortice platarum fructus, ita ex causa non ex effectu maximus rerum usus elicitur. Ne ergo in
thea-

theatro Politicę vitę cõstituti (vt imperi-
ti sagittarij) à scopo virtutis aberremus,
triplicis hîc traditur actionis distinctio,
nempe vt alia sit voluntaria, alia violen-
ta, alia mixta & quasi media. Voluntaria
est, quę intellectu cõcipitur, & imperio
voluntatis perficitur, vel si placet, quę i-
psam voluntatem suam principium &
causam habet. Voluntas enim in puppi
quasi sedens si recta sit in portum, sin mi-
nus in ruinam ac perniciẽ tendit. Hinc
qualis sit omnis actio ex benè aut malè
affecta volũtate facillè perspicitur. Violẽ-
ta actio proximè definitur esse huiusmo-
di, cuius principium extrinsecus tale existit,
cui agens vel patiens renitendo non po-
test obistere, vt si quem ventus impule-
rit in scopulum, aut si hostis potẽtior ali-
quẽ rapiat in periculũ: ille enim Aeolũ,
hic Martẽ (etsi totis viribus resistat) supe-
rare non potest. Mixta deniq; aut media
actio est, quę partim extrinsecus per vim,
partim intrinsecus per voluntatem fieri
viderur, vt exorta procella in mari, rerũ
ac fortunarũ ex nauĩ eiectio, quę respec-
tu voluntatis voluntaria, respectu tẽpe-

Actio volun-
taria quid.Actio violen-
ta quid.Actio mixta
quid.

statis violēta dicitur. Ceterū hoc genus actionū magis ad volūtatem ppter electionē, quā ad vim ppter impulsionē videtur accedere: voluntas enim cogi & impelli nō potest: est ergo (vt summam definiā singula (violētum cū vi impellimur, inuitum cū molestē mouemur, voluntarium cum iucundē allicimur, mixtum deniq; cum ad vtramq; partem quasi vacillātes flectimur. Sequitur nunc alia quęstio, nimirum, An ea quę ob metum maioris mali fiunt, aut propter bonum aliquod, volūtaria sint, an inuoluntaria? Omnis actio humana (vt iā patet) est aut spontanea, sub qua mixta, aut violēta sub qua inuita analogicē cōtinetur, Quęstio hęc (vt ait Burleus) de mixta actione vel inuita agitatur: metus enim molestiam parit, bonum voluntatē incitat. Ob metū maioris mali fiunt exempli causa, vt rerum iactura in tempestate ne immersio, perpetua custodia principis ne hostis inuasio fiat. Propter bonū aliquod fiūt, verbi causā, vt mētiri propter lucrum, templum Dianę incendere propter famam, Exemplū Arist. in textu est, vt

Inuitum
quid.

Quęst. 2, ca.
primi.

Spontaneam
actionem
mixta continet,
inuitam
violēta.

vt si quis tyrannus dominus parentū & liberorū, proponat turpe aliquid faciendū: hac lege, vt si faciant, incolumes sint ac salui, sin minus interficiātur. Dubitatio iā est, vtrū in his ac similibus sponte an inuiti agamus? Vt verbo resoluatur quæstio, si metum mali spectes inuitē, si spem & expectationem boni sponte nos agere existimam⁹. Est enim in metu quædam impulsio, est etiam in sperato bono quædam ad omne facinus aggrediendū dulcis persuasio. Veruntamē aureis literis est mentibus hominum inscribenda illa diuina Aristotelis sententia, nempe quòd nemo mortalium ad atrox flagitium cōmittendum vel metu maioris mali vel motu insignioris boni impelli debeat, etiam si exquisitissima tormenta & cruciatus proponātur, imò et si mors statim crudelissima esset oppetenda. Quare licet sint quædā mala tristitia & luctuosa subeunda aliquando, vt cicutam bibere cum Socrate, mala tamen, turpia & factinorosa nunquā sunt committenda, et si ferrum minitari, et si aurum polliceri velit tyrannus. Incepta nō est illa vetus di-

Quæstio 8.
An quis debeat impelli ad malum.
Actio eadem diuerso respectu inuita dici potest, & spontanea.

M 4 din-

stinctio de malo culpę, & de malo poenę:
 illud nemo cōmittere & perpetrare, hoc
 quispiā subire & sustinere iustis adhibi-
 tis circumstantijs debet. Si iubeat Nero
 Paulum ad ense, Petrum ad crucē tol-
 li, ferendum est, quia est malum poenę: si
 imperet negare Christum, nō est feren-
 dum, quia est malū culpę. Postrema hu-
 ius capituli quęstio discutiēda iam venit.
 An ignorantia excuset peccatum? cuius
 appēdix est, An ebriosus duplicem mere-
 atur poenam? Extremę dementiæ est di-
 cere non putaram, at maioris insaniæ est
 post scelus commissum dicere ignoraue-
 rā. errare possumus quia est humanum,
 ignorare autē nō debemus, quia est pec-
 catum, tā enim abest à venis crassa igno-
 rātia, quam distat à virtute magna mali-
 tia. Ceterū si peccantē aliquando se-
 quatur dolor (idēq; nō desperationis,
 quę est immanis, sed cōtritionis ac pœ-
 nitētiæ (vt ait in textu philosophus) quę
 est laudabilis (cōcessa venia illum trahē-
 dum ad bonū, inflicta poena semper non
 deterrendum esse existimauit Plato. Est
 itaq; ignorantia aut natiua & simplex, vt
 in

Quęst. 4.

Ignorantia
non excusat
peccatum.

In Timæo.

in mancipijs & seruis à natura, quæ quodammodo excusat, est crassa & supina in impijs ac sceleratis, quæ nõ diminuit sed aggrauat, non tollit sed auget peccatum. Hinc ebriosum duplicem mereri poenã cõcludit Aristoteles: vnã propter ebrietatem, alterã propter ignorantiam. Nam vt in vino est venenum, ita in voluntaria ignorantia est flagitium, imò ipsa ignorantia est peccatũ: Sequitur ergo in calce capitis salutare consiliũ, vt in omni actione vitæ singulas circumstãtias diligenter consideremus, nempe, quid, quis, vbi, quando, quare, quomodo, & quorsum: quis personam, quid rē & modum, vbi & quando locum & tempus, quare causam, quomodo mediũ ac instrumentum, quorsum denique finem significat, Ex his finem maximẽ ponderandũ suadet philosophus: est enim in fine motus & quies, motus quoniam ad agendũ incitat, quies quoniam cum quadam meliflua delectatione omnem actionem claudit ac perficit.

Circumstantia quædam in qualibet actione consideranda.

M 5 Disin

*Distinctiones & argumenta prima
questionis,*

Princi- piū a- gendi est du- plex,	Externum, idq; aut	}	Trahens, vt obiectum, sicut vox eloquentis.	
			Impellens, vt violentum, si- cut vis tempestatis.	
	Internum, idq; aut	}	Primariam, vt voluntas, cu- ius obiectum est bonum.	
			Minus primariū, vt intelle- ctus, cuius obiectum est verū.	
			Simpliciter per externum principium, puta procellam.	
			Per ignorantiam, quæ cæco aliquando impetu ad malum pellit.	
			Per animi perturbationē, qua ho- mo sæpè ad suam perniciē veluti tē- pestate rapitur.	
Actio dici- tur aut	Violenta ea- demque vel	}	Ex parte, quæ vul- go inuita dicitur, & hæc est aut	
			Immediata, quæ impediri non potest, vt velle, nolle.	
	Voluntaria, quæ est,		Mediata quæ mediante alia potentia fit, vt loqui, &ambu- lare: & hæc impediri potest.	
	Mixta, quæ fit		Per externam causam, sic vi- olenta. Per internum motum volū- tatis, sic voluntaria dicitur.	

Opp.

*Plura sunt principia actionis quàm hæc tria quæ e-
numerantur, ergo questio malè statuitur. Antecedens
probat, quia sensus, appetitus, affectus sunt agenda
principia, vt ait philosophus 6. Ethic. cap. 1.*

Resp.

Resp.

Actiones à sensu, appetitu & affectu fluentes ad voluntatem, tanquam ad primum principium agendi in homine reuocantur, sensus enim, appetitus, & affectus imperio rationis ac voluntati sceptro subijciuntur: cum tamen rebelles & contumaces sunt (vt saepe contingit) actiones ab illis profect. quodam respectu sunt violenta, vt furor Herculis, quodam respectu inuita, vt cecus amor iuuentutis, quem paenitentia sequitur: inuitè enim tum agere dicimur, cum nos egisse tãdem paeniteat.

Opp.

Si qua sit actio voluntaria, est actio mali (ad quod ab ipsa natura propensiores sumus) sed actio mali non est voluntaria: ergo nulla actio est voluntaria: Mater constat libro septimo Ethicorum, minor probatur in textu huius cap. vbi probat philosophus omnes actiones improborum esse inuoluntarias. Ratio est quia per ignorantiam fiunt. Verba textus haec sunt: Quod sit imprudentiã non est omnino voluntarium, & paulo post, ignorant quidem improbi omnes, qua faciendã sunt, qua fugienda.

Resp.

Omnes actiones virtutum ac vitiorum sunt quidem voluntariae, maxime autem vitiorum, in qua facild natura veneno infecti dilabimur. Ad rationem verd respondeo: duplicem esse ignorantiam, vnam purã

negã-

negationis, alteram male dispositionis: Illa non est voluntaria, quâ nesciens omnino ruit in malum, hæc verò est voluntaria, quia actioni male præbet assensum: cum dicit ergo philosophus quòd ignorant improbi, intelligit crassam illam ignorantiam male dispositionis, quâ fascinati homines, contumaciter volunt in tenebris ignorantia volutare.

Distinctio & argumenta de 2. & 3.
quæstione.

		Ne fiat scandalum alteri.
	Culpa, ad quòd nemo impelli debet vel	Ne fiat periculum sibi.
Malum est duplex,	ob metum maioris mali vel ob	Ne fiat damnum civitati: qui enim malum perpetrat, leges violat, & civitati damnum infert, vt est 5. lib. Ethicorum cap. 4.
	spem maioris boni.	
	Pœna & damni, ad quòd & malus per legem, & iustus per vim & tyrannidem impelli potest, & aliquando debet.	

Opp.

Philosophus in 3. de anima dicit quòd voluntas sit mouens & motum.

Omnia in quibus non est voluntas non sunt voluntaria, sed in actionibus metu factis non est voluntas: ergo actiones metu factæ non sunt voluntaria: minor probatur, quia operatio quæ fit ex metu, contra voluntatem fieri dicitur, remoto enim metu non fieret.

Resp.

Resp.

Considera-
re ad hunc vel
respectu

Externi principij impellentis, vt
puta tempestatis, & sic ex parte vio-
lenta est:
Interni principij, nempe voluntatis
& mentis, qua omnem affectum
regerent: & sic voluntaria dicitur.

Opp.

Iuuenis concupiscentia incensus id agit saepe quod
alias immunis a passione non omnino ageret, ergo a-
ctio in ipso ardore passionis edita non videtur esse vo-
luntaria.

Resp.

Stultè Alcmeon in caede materna affectum, ridicu-
le Aeschilus in secretis detegendis suam ignorantiam,
ineptè hodie multi Deum & fortunam accusant, cum
malè egerint: affectus enim, ignorantia & fortuna a-
ctiones nostras non reddunt inuoluntarias, imò magis
voluntarias efficiunt, quippe hisce stimulis incitata
voluntas pessimum istis malis prabet assensum, quod
est proprium opus voluntatis: quare etsi rediens ad se
homo dolore & poenitentia concutiat, quòd talia
commiserit: in committendo tamen libertatem, vel
potius licentiam voluntatis impiè exercuit.

Affectus i-
gnorantia,
fortuna, non
reddunt acti-
ones inuo-
luntarias.

Opp.

Nullam malum spe aut metu fieri potest à voluntate. Metaph. II.
te, ergo malè statuitur quaestio. Antecedens probatur,
quia Deus seu prima causa est forma mouens & actus
voluntatis, à qua nihil mali fluit.

Resp.

Resp.

Quando ad vnum effectum dua cause necessarid concurrunt, potest esse defectio in actu ex parte vnius, & non ex parte alterius: hoc ergo posito, quod ad velle concurrant Deus & voluntas, potest tamen esse defectus ex parte voluntatis, interim vt nulla sit causa malæ

Deus semper parte diuini nominis. Diuina enim voluntas semper vult bonum. Influeus bonum, nulla tenetur lege voluntatem ad bonum impellere: si ergo à recto declinet voluntas, à se nō à Deo fluit Defectus.

Opp.

Violentum & voluntarium in actionibus non sunt opposita, ergo malè diuiditur actio in violentam, voluntariam & mixtam. Antecedens patet, quia eiaculatio lapidis sursum est & violenta & voluntaria, sic saltatio.

Resp.

Lapidis eiaculatio & violenta & voluntaria, sed diuerso respectu: nam respectu lapidis est violenta, respectu hominis est voluntaria. De saltatione dico, non esse contra naturam, quia ab intrinseco principio profiscitur.

Distinctio & argumenta de 4. quæstione circa ignorantiam.

Natiua in infantibus & seruis à natura, qua quodammodo excusat peccatum, quia non est voluntaria.

Ignorantia est autem < Inuita in bene valentibus, sed non valentibus scire & operari bonum, vt si quis

si quis vinculis apud Turcam detentus si-
dem religionemq; optaret intelligere, ty-
rannide tamen oppressus non potest, &
talis ignorantia excusat errorem.

Crassa seu supina ex aduerso in bene
potentibus, sed non volentibus scire & o-
perari bonum, & ista ignorantia longè
abest ab excusando peccato, nam ipsa est
peccatum.

Crassa ignorantia
aggrauat peccatū
quia fit

Ex socordia, vt in otiosis.
Ex philautia, vt in superbis.
Ex malitia, vt in desperatis,
quorum vox est, scientiam tua-
rum viarum nolumus.

Opp.

Est aliqua ignorantia merè priuatiua, ergo illa tri-
plex distinctio ignorantia non est sufficiens.

Resp.

Respondendum est priuatiuam ignorantiam aut Ignorantia
non omnino ad institutum pertinere, aut quod magis priuatiua
placet, sub inuita ignorantia analogicè comprehendì.

Opp.

Natura est mater benigna omnibus, quam si sequa-
mur nunquam à vero aberrabimus, teste Cicerone: er-
go non est natina ignorantia.

Resp.

Natura seruum & ignorantiam parit, & tamè est
mater

Natura ma-
ter benigna
etiam seruis

mater omnibus. Nam vtile est seruo inferuire, vtile est
multis res altas ignorare: aliter ciuitas qua est natura
filia florere & conseruari non potest. Verum tamen est
quod dicit orator non errare nos, si sequamur naturā:
non errat sapiens, non errat seruus, si natura vterque
in suis dotibus obsequatur.

Vtrum belluæ & pueri agant sponte?

Voluntarium
duplex.

Voluntari-
um sumi-
tur bifariā,
aut pro

Actiōne fluente à principio actiuo cū
cognitione finis perfecta, & sic belluæ
& pueri non agunt sponte.

Actiōne fluente à principio actiuo
cum cognitione finis imperfecta: & sic
in textu belluæ & pueri voluntarie a-
gere dicuntur.

An potius sit moriendum quàm tur-
pe committendum?

Moriendum
potius quàm
vt turpe cō-
mittamus.

Est potius
moriendū,
quia

Turpe infamiam post mortem parit:
melius est ergo mori pro virtute quàm
viuere cum ignominia.

Turpe miserum facit: melius est ergo
mori cum dignitate quàm viuere in ser-
uitute peccati, peccatum enim (vt ait
philosophus) est quadam mors & corrup-
tio animi.

Turpe Deum insensum reddit, quia
summum, simplex & incommutabile
bonum.

An

An omne violentum sit inuoluntarium?

Violentum { Opponitur naturali, & sic est tam in Violentum
 capitur duo { rebus inanimatis tam animatis. duplex.
 bus modis, { Opponitur voluntario, & sic est solū
 vel vt { in habentibus propositum: hoc autē mo-
 do acceptum est semper inuolūtarium.

An aliquis actus voluntatis sit inuoluntarius.

Duplex a- { Primarius, qui proximè essentiam
 ctus volun- { voluntatis sequitur, vt velle, nolle, &
 ratis. { hic non cogitur.
 { Minus primarius, qui aliâ potentiâ
 { mediante nascitur, vt loqui & ambula-
 { re, & hic aliquando est inuoluntarius
 { & inuitâ Mineruâ (vt aiunt) editus.

An omnis actio sit inuita quam ignorantia efficit.

Non est nisi per ignorantiam natiuam & inuitam Ignorantiæ
 fiat, quippe per ignorantiam crassam facta est quidem actio inuita
 magis voluntaria. quid.

An actio mixta magis vim quàm voluntatem sequatur.

Magis volun- { Internum eiusdem principium. Actio mixta
 tatem sequi- { Agens liberum & à nulla omnino magis sequi-
 tur, quia est. { necessitate coactum. tur voluntatē
 quàm vim.

N An

An concupiscentia sit voluntaria?

Concupiscentia est voluntaria. Est propter

}	Consensum voluntatis, cum affectu mouetur.
	Appetitum delectationis, cum voluntate vincitur.

CAP. II.

Quid electio? & an sit voluntas, ira, cupiditas, vel opinio?

An omne voluntarium sit eligendum?

CVM electio sit omnium humanarum actionū trutina, qua in omni passu vestigioque vitæ tanquam norma vitimur, cum sine electione palea pro grano, scoria pro auro, umbra pro luce, hoc est malum pro bono sumitur, placuit philosopho electionis tractatum distinctioni actionis annectere: mores enim (vt est in fronte huius cap.) magis electione quàm actione distinguuntur.

Electio quid.

Est enim electio actio mentis libera & soluta, qua melius in bonis assumitur, & peius in malis dubijsq; cuitatur, vel (si magis placet) electio est medij quod videtur melius ad finē assequendum per delibera-

tio-